

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

No1

2026
yanvar

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 – Texnika fanlari

08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB™
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr, 782 sahifa.
2026-yil, yanvar

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afrovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor

Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellash
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK

Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА УЗБЕКИСТАНА.....	26
Каракулов Фарход Зайпудинович	
TRANSPORT TIZIMIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA TAKOMILLASHTIRISH USULLARI	33
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQUYUVCHI KORXONALARNING SIFAT MENEJMENTI TIZIMINI BAHOLASH	38
Achilov Ilmurad Nematovich	
TURIZM OBYEKTLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI.....	45
Toshtemirov Xojiakbar Qahramon o'g'li	
КАЧЕСТВО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКОВ УЗБЕКИСТАНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОБЛЕМНЫХ КРЕДИТОВ	51
Алиева Сусанна Сейрановна	
ВЛИЯНИЕ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ И РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ НА РАЗВИТИЕ ОВЦЕВОДСТВА И КАРАКУЛЕВОДСТВА В ГЛОБАЛЬНОМ МАСШТАБЕ	58
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич	
BARQAROR INVESTITSİYALAR: IQTISODIYOTDAGI ROLI VA DOLZARBLIGI	65
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
KRAUDFANDING – BARQAROR RIVOJLANISHNI AMALGA OSHIRISH UCHUN INNOVATSION MOLIYAVIY VOSITA SIFATIDA.....	71
Ashurova Oltin Yuldashevna	
FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHDA MOLIYAVIY BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI.....	78
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI UCHUN BARQAROR BREND QIYMATINI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYALARI	84
Bekmurod Davlatmurotovich Ollaberganov, Zilola Baxramovna Abdikarimova	
TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	89
Atajanov Kamal Atavayevich	
AVTOTRANSFORMATORLARNING TASHQI MAGNIT MAYDONINING MATEMATIK MODELI	96
Pirmatov Nurali Berdiyrovich, Bekishev Allabergen Yergashevich, Baxriddinov Begzod Alibek o'g'li	
O'ZBEKISTON VA JAHON AMALIYOTIDA BUDJET MUASSASALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISHIGA RETROSPEKTIV TAHLIL	101
Berdiyev Toshkenboy Panjiyevich	
TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: RISKGA ASOSLANGAN YONDASHUV VA AMALIY MEKANIZMLAR	108
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
TIJORAT BANKLARI DEPOZIT BAZASINI MUSTAHKAMLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	113
Shayxiev Boburbek Ulug'bekovich	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING KONSEPTUAL MODELI.....	120
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li	

GEODEZIYA VA GIS TEXNOLOGIYALARINING INTEGRATSIYASI.....	125
Ziynura sabirova	
RESPUBLIKADA UY-JOY QURILISHI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGINING O'RNI	129
Otajonov Tohirjon Xo'janazar o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА АО «УЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙУЛЛАРИ» В УСЛОВИЯХ СТРУКТУРНЫХ РЕФОРМ.....	133
Кадилова Шарофат Амоновна	
KASBLARNI MODERNIZATSIYA QILISH VA MEHNAT BOZORINING YANGI MODELINI BARPO ETISH	139
Ruziyev Oybek Abdumuminovich, Nurboyev Jaloliddin Mamadiyevich	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL BIZNESINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	143
Saidov Dilshodbek Razzakovich	
QISHLOQ JOYLARIDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	148
Amaniyazova Rayhan Bayniyazovna	
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАЛОМОЩНЫХ СЕТЕВЫХ СОЛНЕЧНЫХ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	153
Кудратов Афзалхужа Рустамович, Далмурадова Наргиза Нуриллаевна, Шогучкаров Санжар Кодирович	
MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI	161
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich	
INNOVATSION BANK EKOTIZIMLARINING TIJORAT BANKLARI RIVOJLANISHIDAGI ROLI	165
Aliyev Hasan Rayimjonovich	
ANALYSIS OF FACTORS OF INTENSIVE ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN	171
Sharipov Kamil	
SUN'IY INTELLEKT – TO'RTINCHI SANOAT INQILOBINING ASOSI.....	176
Kalonov Muxiddin Baxriddinovich	
KORXONALARDA MOLIVAVIY BOSHQARUVNING TASHKILY VA IQTISODIY MASALALARI	187
Jumayev Samariddin Ziyodullaevich	
YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASI ASOSIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATINI OSHIRISH YO'LLARI	193
Isroilov Dilshodbek Rustamovich	
TALABALARDA O'Z-O'ZINI TARTIBGA SOLISH KO'NIKMALARINING RIVOJLANISHIDA INTERAKTIV TA'LIM PLATFORMALARINING O'RNI	198
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Gulnora Abdullo qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
XIZMAT KO'RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING XORIJIY TAJRIBASI	203
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich	
XORAZM VILOYATIDA KAMBAG'ALLIK DARAJASINING O'ZGARISHI VA BU JARAYONGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	208
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna	
IQTISODIY-MATEMATIK VA SSENARIYLI YONDASHUVLARDAN FOYDALANIB SANOAT RIVOJLANISHINI BAHOLASH VA PROGNOZLASH	213
Turdiyev Ulug'bek Qayumovich, Qayumova Nurafshona Ulug'bek qizi	
EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARINING DOLZARBLIGI.....	217
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o'g'li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna	

LEGAL AND INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS	222
Yovkochev Sherzod	
ICHKI AUDIT FUNKSIYALARINING ICHKI NAZORATNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI	228
Tursunov Shohruxmirzo Baxtiyor o'g'li	
MOSH DONINI YANCHIB Olishda qo'llaniladigan qurilmani loyihalash	232
Qurbanov Abdimalik Jo'rayevich	
DAVLAT BOSHQARUVIDA SAMARADORLIKNI BAHOLASH: INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR, RAQAMLI YECHIMLAR VA AMALIY KUTILMALAR	239
Sarvar Saidov Xayrulloevich	
O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI DOIRASIDA UNING INFRATUZILMASINI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR	244
Tashov Mizrob Maxmudovich	
DAVLAT BOSHQARUV ORGANLARIDA INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI	251
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
ФИНАНСЫ И ВЫСШАЯ МАТЕМАТИКА В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА	257
Айматова Фарида Хуразовна	
ZAMONAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI	263
Salayeva Dilafro'z Aybekovna	
ДИАГНОСТИКА СИНХРОННОГО ДВИГАТЕЛЯ НА ОСНОВЕ ИЗМЕРЕНИЯ ВНЕШНЕГО МАГНИТНОГО ПОЛЯ	267
Пирматов Нурали Бердярович, Бекишев Аллаберген Ергашевич, Мамуров Алмас Жумабой угли	
XORIJIIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI ASOSIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI VA XUSUSIYATLARI	275
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	
СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА СТОИМОСТИ КОМПАНИИ В СДЕЛКАХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ	279
Ли Илларион Георгиевич	
KO'P YADROLI CPU VA GPU ARXITEKTURALARIDA DIFFERENSIAL TENGLAMALARNI SONLI YECHISH UCHUN PARALLEL ALGORITMLARNI ISHLAB CHIQISH VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH	284
Ismailov Shixnazar Rashid o'g'li, Ubaydullayev Farrux Fathulla o'g'li, Odilov Asliddin Isoq o'g'li	
СИСТЕМАТИЧЕСКОЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ — ОСНОВА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИКИ	291
Муталов Абдуазим	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNING HUDUDIIY TARKIBI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	295
Ermamatov Shonazar Jumakulovich	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA SIYOSATI: INSTITUTSIONAL VA RAQAMLI ISLOHOTLAR	302
Sobirov Yo'ldoshboy Ro'zimboevich	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIY-IQTISODIY SALOHIIYATI VA BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	310
Tuyev Abdurahmon Yusubovich	
TEMIR YO'L STANSIYALARIDA STRELKALI O'TKAZGICH QURILMALARI BO'YICHA YO'L QO'YILGAN NOSOZLIKLAR VA ULARNING TAHLILI	315
Yunusova Gulshanoy Umarali qizi	

SANOAT KORXONALARIDA ASOSIY FOND LARDAN VA ISHLAB CHI QARISH QUVVATIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI.....	320
Ulashev Xubbim Askarovich	
TURLI YO'L SHAROITLARIDA TO'QNASHUV PAYTIDA TORMOZLASH VA BOSHQARUV PARAMETRLARI	324
Uralbayev Anvar Ubaydullayevich	
YANGI YARATILGAN MAHALLIY DURAGAY PILLALARNI YAKKA CHUVISH NATIJALARINING TAHLILI.....	328
Sobirov Qo'ziboy Erkinovich	
UY-JOY KOMMUNAL XIZMAT KO'RSATISHNI ZAMONAVIY YO'LLARI.....	332
Boboqulov S.B.	
TARJIMON DASTURLARIDA MULTITILLARNI TASNIFLASH: MAVJUD YONDOSHUVLAR VA MUAMMOLAR	338
Maxmudjanova Sayyora Yashin qizi	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ICHKI AXBOROT TIZIMLARINING MODERNIZATSIYASI ORQALI ISHLAB CHI QARISH JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH	343
Yo'ldoshev Nodirbek Ne'matjon o'g'li	
NEFT VA GAZ TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI.....	349
Jo'rayeva Malohat Muhammadovna, Quryozova Gulshan Akmal qizi	
УСИЛЕНИЕ РОЛИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ В ДОСТИЖЕНИИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В УЗБЕКИСТАНЕ	355
Гимранова О. Б.	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA OPERATSIYALARINING AHAMIYATI.....	361
Yuldashev Fozil Turapovich	
QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'INI HISOBLASH VA UNDIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	373
Jumanazarov Alisher Toshtemir o'g'li	
ВЛИЯНИЕ КАЧЕСТВА ПУБЛИЧНОГО ФИНАНСОВОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ДИНАМИКУ ЭКОНОМИКИ	377
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
DIVIDEND SIYOSATINI SHAKLLANTIRISHDA FOYDA SIFATI VA FOYDANI BOSHQARISHNING TA'SIRI.....	383
Eshev Furqat A'zamovich	
ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ УМНЫМ ГОРОДОМ НА БАЗЕ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ С ОРИЕНТАЦИЕЙ НА ЧЕЛОВЕКА	388
Рахимова Мадина Шухрат кизи	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA HISOB SIYOSATINING USLUBIY JIHATLARI	393
Toshpo'latov A. A.	
MOLIYAVIY HISOBOT ISHONCHLILIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	398
Zufarova Zilola Rahim qizi	
RAQAMLI PUL TIZIMINING KORRUPSIYA VA YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHDAGI INSTITUTSIONAL AHAMIYATI.....	403
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Abdiyev Mansur Musurmonovich	
KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA SOLIQ HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH.....	408
Toshtemirov To'liqin Toirjonovich	
АКТИВИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ В УСЛОВИЯХ ПРИАРАЛЬЯ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН).....	411
Жоллыбеков Хурмет Бахыт улы	

KORPORATIV MUNOSABATLAR ISHTIROKCHILARINING HUQUQLARINI HIMOYA ETISH VA TA'MINLASHNING HUQUQIY-IQTISODIY SHAKLLARI	416
Rustamova Dilbar Rustamovna	
IQTISODIY TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA STRATEGIK MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY Tajribalari	423
Ismadiyarov Alisher Abduraxmon o'g'li	
METALLURGIK TEXNOGEN CHIQINDILARDAN KAMYOB METALLARNI AJRATIB Olish Texnologiyasi	427
Qayumov Oybek Azamat o'g'li, Ro'ziyev Ulug'bek Mamarasulovich, Abdullayev Farruh Odiljon o'g'li	
TRANSCHEGARAVIY ELEKTRON SAVDONI TAKOMILLASHTIRISHDA XO'JALIK ALOQALARI LOGISTIKASI	434
Yakubov Maksadxan Sultaniyazovich, Jumaboev Behzod	
YASHIL IQTISODIYOTGA INVESTISIYALARNI JALB QILISH	443
Raimjanova Madina Asrarovna	
O'ZBEKISTONDA ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	448
Azizova Roxila Baxodir qizi	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATIDA INVESTITSİYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH	452
Isakova Naima Ikromjonovna	
RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR IQTISODIYOTIDA AJ "HUDUDIY ELEKTR TARMOQLARI" MOLIYAVIY BARQARORLIGINI MUSTAHKAMLASH YO'LLARI	459
Bo'ranboyeva Shoira Rustamovna	
"QISHLOQ HUDUDLARIDA XOTIN-QIZLARNING BARQAROR TURMUSH TARZINI TA'MINLASHDA NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARINING O'RNI VA AHAMIYATI"	466
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi, Niyozova Ruxsora	
SMART TOURISM KAK INSTRUMENT USTOYCHIBOYO RAZVITIYA TURISTSKIX REGIONOV: MEJDUHARODNYY OPIYT I REGIONALNAYA ADAPTACIYA	471
Usmanova Aziza Bahodirovna	
XUFIYONA IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI RIVOJLANTIRISHNING TUTGAN O'RNI	477
Atamurodov To'liqn To'ymurodovich, Mamatkulov Salimjon Rahmonkulovich, Abdiyev Mansur Musurmonovich	
IQTISODIYOTDA TURIZM O'RNINI STATISTIK TAHLILINING XALQARO STANDARTLARI VA TAJRIBALARI	482
Jumanova Zilola Tuychiyevna	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH TIZIMIDA BANK KREDITLARINING O'RNI VA AHAMIYATI	489
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
XALQARO MOLIYA BOZORLARIDAN MOLIYAVIY RESURLARNI JALB ETISHDA SUVEREN KREDIT REYTINGLARINING O'RNI	494
Mamadaliyev Poziljon Mansurjon o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR BILAN O'ZARO MUNOSABATLAR RIVOJLANISH HOLATI TAHLILI	500
Ismailova Ma'mura Eldorovna	
MILLIY SANOAT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INSON KAPITALINING O'RNI	506
Yunusov Foziljon G'ulomqodirovich	
XONDIZA KONI POLIMETALL RUDALARINI FLOTATSIYALASHDA REAGENT REJIMINI TAKOMILLASHTIRISH	511
Shodiyev Abbas Ne'mat o'g'li, Egamberdiyev Baxtiyor Barat o'g'li	
EKSPORT-IMPORT OPERATSIYALARI BO'YICHA MUDDATI O'TGAN DEBITOR QARZDORLIKNI ANIQLASHDA RAQAMLI SOLIQ NAZORATI MONITORINGINING QO'LLANILISHI VA SAMARADORLIGI	517
Tashmuxeimedov Dilmurod Mirabzalovich	

SOLIQ SALOHİYATIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING TA'SIRI	522
Jurayev Xusan Atamuratovich	
IMPROVING MECHANISMS FOR ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS	528
Sobirov A. Abdurasul	
MINTAQADA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSİYALARNING AHAMIYATI	533
Masharipov Sardorbek Farxadovich	
TECHNOLOGY-DRIVEN VISITOR MANAGEMENT SYSTEMS FOR ENHANCING MUSEUM EXPERIENCE AND PERFORMANCE	539
Ibroximova Aziza Abbasovna	
XALQARO MOLİYAVIY INSTITUTLARNING O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI	545
Kurbonbekova Moxichexra Turobjonovna	
NAVOIY KON-METALLURGIYA KOMBINATIDA "AQLLI KON" KONSEPSIYASINI AMALGA OSHIRISH TAJRIBASI	551
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
INVESTITSIYA JARAYONLARINING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHGA STRATEGIK TA'SIRI	556
Ibrohimov Behzodbek Baxromjon o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI SAVDO KORXONALARI FAOLIYATINING TASHKILIIY VA IQTISODIY XUSUSIYATLARI	562
Toxirova Gullola Mirkamolovna	
ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ СТРЕЛКОВОГО СПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	568
Юсупов И.	
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	573
Тарават Абдул-Салам	
MAHALLIY AHOLINING ISHTIROKINI TA'MINLASH TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI TURISTIK MINTAQALARNI RIVOJLANTIRISH ZARURATI	581
Abduxamidov Sarvar Adxamovich	
MUQOBIL ENERGIYA VOSITALARINI JORIY ETISH HOLATINING STATISTIK TAHLILI	586
Ashurov Azizbek Ergash o'g'li	
YANGI O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM MUASSASALARI AXBOROT-RESURS MARKAZLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH MODELI	592
Qurbonova Muazzam Fazliddinovna	
MEHMONXONA SANOATIDA ESG TUSHUNCHASI VA UNING AHAMIYATI	596
Xusenova Mexrangiz	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKCHILIK ASOSIDA HUDUDLARNING INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH VA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISH	600
Amirova Dilshoda, Usmonova Shahrinoz Ilhom qizi	
MINTAQQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANISHIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINING ROLINI EMPIRIK JIHATDAN TAHLILI	605
Bekbergenov G'ayrat Shuxratovich	
NITROGEN FIXATION CHARACTERISTICS OF AZOLLA CAROLINIANA UNDER THE INFLUENCE OF HEAVY METAL (CR ⁶⁺)	610
Sh. Azimov, E. Egamberdiev, S. Turabdajanov	
EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT SIYOSATI VA NORMATIV-HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING TA'SIRI	616
Mirzayeva Nilufar Sabirjanovna	

«O'ZBEKNEFTGAZ» AKSIYADORLIK JAMIYATIDA «ESG» STANDARTLARINI JORIY ETISH	622
Ibragimova Saodat Abdumo'minovna, Xusainov Ravshan Raximovich	
O'ZBEKISTON SANOATINING HOZIRGI HOLATI VA IQTISODIY KO'RSATKICHLARI DINAMIK TAHLILI	627
Ne'matov Shoxruxbek Ma'murjon o'g'li	
SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI BAHOLASH: KLASSIK VA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLAR	634
Ugay Darya Sergeevna, Raxmonov Doniyor Ixtiyor o'gli, Mamanov Alisher Umbarovich	
MEVA-SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING EKSPORT SALOHIYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING DINAMIK TAHLILI	642
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich	
KORXONALAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI	647
Jamoliddinov Jobirbek Bohodir o'g'li	
KICHIK BIZNES SEKTOR FAOLIYATI IQTISODIY BARQAROR RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA	652
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Sirojiddinov Ikromiddin Qutbiddinovich	
MINTAQALAR MIQYOSIDA FARMATSEVTIKA SANOATINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR MAQSADLARI HAMDA ULARNI TA'MINLASH MEXANIZMLARI	656
O'taganova Umida Egamberdi qizi	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	663
Nazirova Sayyora Baxtiyorovna	
MAHALLIY JUN TOLALARINING GEOMETRIK VA FIZIK-MEXANIK XOSSALARINI NOTO'QIMA MATOLAR ISHLAB CHIQARISH TEXNOLOGIYASI NUQTAI NAZARIDAN TADQIQ ETISH	667
Ermatov Shavkat Qulmatovich, Omonturdiyev Ortiq Eshboyevich	
TADQIQOT DIZAYNINI ISHLAB CHIQISH JARAYONIDA GIPOTEZALARNI SHAKLLANTIRISH, O'ZGARUVCHILAR TIZIMINI TANLASH VA EKONOMETRIK IDENTIFIKATSIYA STRATEGIYASINI ASOSLASH	671
Usmonov Maxsud Tulqin o'g'li, Qodirov Farrux Ergash o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TURIZM XIZMATLARI BOZORI HOLATI VA UNING MUAMMALARINI TAHLIL QILISH USULLARI	678
Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich	
O'ZBEKISTONDA AKSIYADORLIK JAMIYATLARI AKSIYALARI NARXINI O'ZGARISHI TAHLILI	682
Ibragimov G'anjion G'ayratovich	
QASHQADARYO VILOYATIDA IJTIMOY-IQTISODIY TIZIMLARNI SAMARALI BOSHQARISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	688
Alimov Fazliddin Xalimovich	
TEMIR YO'L TRANSPORTI QUYMA DETALLARINING KIMYOVIY TARKIBI VA MEXANIK XOSSALARI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIKNI TADQIQ ETISH	693
Tursunov Nodirjon Qayumjonovich, Saidraximov Azizjon Azim o'g'li, Nuriddinov Otabek Shuhrat o'g'li	
KAM QAVATLI TURAR-JOY BINOLARINI QURISHDA AN'ANAVIY QURILISH ASHYOLARIDAN FOYDALANISHNING IJOBIY TOMONLARI	702
Toshniyozov Otabek Hakimovich	
МИГРАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА	706
Аскарова М.Т.	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВОГО УЧЕТА В ЧАСТНОМ МЕДИЦИНСКОМ УЧРЕЖДЕНИИ	711
Алимджанова Юлдуз Азизовна	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI BAHOLASHNING BELGILOVCHI ASOSIY KO'RSATKICHLARI VA ULARNING NAZARIY AHAMIYATI	718
Mavrulov Ravshan Nematjonovich	

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI ASOSIDA INFRATUZILMA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	724
Saidova Kamolat Farhodovna	
XIZMATLAR EKSPORTI HAJMINING OSHISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	730
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
KORXONALAR IQTISODIY RIVOLANISHIDAGI TO'SIQLAR VA ULARNI OLDINI OLISH ORQALI KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	735
Bobomirzayev Isroil	
ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА В УЗБЕКИСТАНЕ.....	739
Бекмухамедова Малика Искандарбековна	
O'ZBEK TILIDA FONO-GRAFOSTILISTIK VOSITALARNING XUSUSIYATLARI	749
Islomov Dilshod Shomurodovich	
OHANGARON DARYOSI SUV RESURLARIGA SANOAT KORXONALARINING TA'SIRINI TEZKOR ANIQLASH USLUBIYOTINI ISHLAB CHIQISH	755
Aytmuratov Timurlan Paraxatovich, Abdullaev Botirjon Dadajonovich	
STRATEGIK MENEJMENT MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH	759
Umarova Nilufar Abdukaxor qizi	
KIMYO SANOATI OQOVA SUVLARI VA CHIQINDI ERITMALARDAN OG'IR RANGLI METALLARNI CHO'KTIRISHNING TADQIQOT USULLARI	763
Muzaffarov Umubek Umarovich, Xoliqulov Doniyor Baxtiyorovich, Aripov Avaz Rozikovich, Voxidov Baxriddin Raxmidinovich	
MEHNAT MIGRATSIYASI VA UNING KAMBAG'ALLIKKA TA'SIRI: INKLYUZIV IQTISODIYOT NUQTAI NAZARIDAN TAHLIL	769
Zokirova Manzura Ilhomovna	
FRANCHAYZINGNING HUDUDIY RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI PANEL REGRESSIYASI VA MATEMATIK MODELLASHTIRISH ASOSIDA TIZIMLI BAHOLASH	774
Xodjayev Anvar Rasulovich	

UDK: 339.944.2

FRANCHAYZINGNING HUDUDIIY RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI PANEL REGRESSIYASI VA MATEMATIK MODELLASHTIRISH ASOSIDA TIZIMLI BAHOLASH

Xodjayev Anvar Rasulovich

Buxoro davlat universiteti

Iqtisodiyot kafedrası dotsenti, i.f.f.d. (PhD)

E-mail: anikxodja1989@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8662-759X

Annotatsiya. Mazkur tadqiqotda franchayzing tizimining O'zbekiston hududiy iqtisodiyotida rivojlanishiga ta'sir etuvchi makro- va mikroiqtisodiy omillar panel regressiya hamda matematik modellashirish usullari asosida kompleks baholandi. Hausman testi natijalariga ko'ra fiksed effektlar modeli optimal spetsifikatsiya sifatida tanlandi. Olingan natijalar franchayzing rivojlanishiga eng kuchli ta'sir etuvchi omillar sifatida internet qamrovi va raqamli infratuzilma darajasini ko'rsatdi. Shuningdek, hududlarning iqtisodiy salohiyati va demografik omillar ham statistik jihatdan sezilarli ijobiy ta'sirga ega ekanligi aniqlandi. Matematik optimallashtirish modeli yordamida past rivojlangan hududlarda franchayzingni joriy etishning ustuvor yo'nalishlari hamda samarali strategiyalari ishlab chiqildi. Tadqiqot natijalari franchayzingni hududiy iqtisodiy o'sishni rag'batlantiruvchi muhim mexanizm sifatida rivojlantirish, resurslarni oqilona taqsimlash va inklyuziv iqtisodiyotni shakllantirishda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: franchayzing, hududiy rivojlanish, panel regressiya, matematik modellashirish, fiksed effektlar modeli, raqamli infratuzilma, investitsiyalar, iqtisodiy o'sish, kichik biznes, optimallashtirish, hududiy iqtisodiyot, ekonometrik tahlil.

Abstract. This study provides a comprehensive assessment of macro- and micro-level factors influencing the development of the franchising system in the regional economy of Uzbekistan using panel regression and mathematical modeling methods. Based on the results of the Hausman test, the fixed-effects model was selected as the optimal specification. The empirical findings indicate that internet coverage and the level of digital infrastructure are the most significant determinants of franchising development. In addition, regional economic capacity and demographic factors were found to exert a statistically significant positive impact. Using a mathematical optimization model, priority directions and effective strategies for introducing franchising in less developed regions were formulated. The results highlight the practical importance of franchising as a key mechanism for stimulating regional economic growth, ensuring efficient resource allocation, and fostering inclusive economic development.

Keywords: franchising, regional development, panel regression, mathematical modeling, fixed-effects model, digital infrastructure, investment, economic growth, small business, optimization, regional economy, econometric analysis.

Аннотация. В данном исследовании проведена комплексная оценка макро- и микроэкономических факторов, влияющих на развитие системы франчайзинга в региональной экономике Узбекистана, с использованием методов панельной регрессии и математического моделирования. По результатам теста Хаусмана в качестве оптимальной спецификации была выбрана модель с фиксированными эффектами. Полученные результаты показали, что наибольшее влияние на развитие франчайзинга оказывают уровень интернет-покрытия и степень развития цифровой инфраструктуры. Кроме того, установлено, что экономический потенциал регионов и демографические факторы имеют статистически значимое положительное воздействие. С применением математической оптимизационной модели были разработаны приоритетные направления и эффективные стратегии внедрения франчайзинга в менее развитых регионах. Результаты исследования подтверждают практическую значимость франчайзинга как важного механизма стимулирования регионального экономического роста, рационального распределения ресурсов и формирования инклюзивной экономики.

Ключевые слова: франчайзинг, региональное развитие, панельная регрессия, математическое моделирование, модель фиксированных эффектов, цифровая инфраструктура, инвестиции, экономический рост, малый бизнес, оптимизация, региональная экономика, эконометрический анализ.

KIRISH

Mamlakatimiz iqtisodiyotida so'nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar kontekstida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishini jadallashtirish, hududiy iqtisodiyotni muvozanatli rivojlantirish, bandlik darajasini oshirish hamda innovatsion tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilanmoqda. Shu nuqtai nazardan, franchayzing tizimi zamonaviy va barqaror biznes modeli sifatida mamlakat iqtisodiyotida tobora keng e'tirof etilmoqda.

Franchayzing orqali yuqori samaradorlikka ega biznes formatlarini tez va ishonchli tatbiq etish imkoniyati mavjud bo'lib, mazkur tizim yirik kompaniyalar tajribasini kichik korxonalarga yetkazish, innovatsion texnologiyalarni hududlarga tarqatish, servis va xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash hamda iste'molchilar talabini qisqa muddatda qondirishga xizmat qiladi. Ushbu mexanizm, ayniqsa, hududiy jihatdan teng rivojlanmagan hududlarda iqtisodiy faollikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy infratuzilmani rivojlantirishda muhim vosita sifatida qaralmoqda.

Biroq bugungi kundagi tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, franchayzing tizimining O'zbekiston bo'yicha rivojlanish sur'atlari hududlar kesimida notekis kechmoqda. Yirik shaharlar — Toshkent shahri, Samarqand, Farg'ona kabi markazlarda franchayzing tarmoqlari faol ishlayotgan bo'lsa-da, ayrim viloyatlarda ushbu tizimning deyarli mavjud emasligi kuzatilmoqda. Bu holat iqtisodiy rivojlanishning hududiy nomutanosibligiga olib kelmoqda.

Mazkur nomutanosiblikka olib keluvchi omillar tahlil qilinarkan, birinchi navbatda iqtisodiy, demografik, institutsional va infratuzilmaviy omillar muhim rol o'ynayotganini ta'kidlash lozim. Jumladan, aholining tovar va xizmatlarga bo'lgan to'lov qobiliyati, tadbirkorlik muhiti, transport-logistika infratuzilmasi, raqamli infratuzilma, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, investitsiyaviy muhit kabi omillar franchayzing tizimining hududiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, mahalliy boshqaruv organlarining franchayzing bo'yicha yetarli ma'lumotga ega emasligi yoki ushbu yo'nalishda qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining sustligi ham franchayzing tizimining kengayishiga to'sqinlik qilayotgan omillar sirasiga kiradi.

Shu sababli, mamlakat hududlarida franchayzing tizimini rivojlantirish masalalarini tizimli ravishda o'rganish, uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash, hududlar kesimida ilmiy asoslangan modellashirishni amalga oshirish hamda natijaviy takliflar ishlab chiqish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bozor iqtisodiyotining zamonaviy bosqichida franchayzing modeli kichik biznesni rivojlantirish, innovatsiyalarni tarqatish, raqobatbardoshlikni oshirish hamda xizmat ko'rsatish sohasini kengaytirishda samarali vosita sifatida qaralmoqda. Xususan, agentlik nazariyasi doirasida (Rubin, 1978) franchayzing franchayzer va franchayzi o'rtasidagi asimmetrik axborot muammolarini bartaraf etish hamda monitoring xarajatlarini kamaytirish orqali samaradorlikka erishishni ta'minlovchi mexanizm sifatida talqin etiladi. Transaksion xarajatlar nazariyasiga ko'ra (Williamson, 1985), mazkur model bozor va ierarxiya o'rtasidagi muvozanatli shakl hisoblanib, unda ishonchlilik va rentabellik har ikki tomon uchun asosiy omil sifatida namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, resursga asoslangan yondashuv (Barney, 1991) franchayzing tizimining muvaffaqiyatini franchayzerga tegishli intellektual mulk, nou-xau, tajriba va brend qiymati kabi noyob resurslar mavjudligi bilan izohlaydi. Mazkur nazariy yondashuvlarning har biri hududiy kontekstda franchayzing rivojini tahlil qilish uchun muhim ilmiy asos va tahliliy vositalarni taqdim etadi.

Hududiy iqtisodiyotni o'rganish doirasida Porterning (1998) klaster nazariyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu nazariyada hududiy raqobatdosh ustunliklar klasterlar orqali shakllanishi, innovatsion faoliyat esa hududiy muhit bilan uzviy bog'liqligi ta'kidlanadi. Innovatsion rivojlanish nazariyalari va regional transformatsiya modellariga ko'ra, iqtisodiy jarayonlar markazdan periferiya tomon resurslar va investitsiyalar oqimi orqali yoyiladi. Mazkur yondashuvlar franchayzing tizimining hududiy omillarga sezgirligini ilmiy jihatdan asoslaydi. O'zbekiston sharoitida ushbu nazariyalarni amaliy qo'llash turli viloyatlar kesimida franchayzing rivojlanishidagi farqlarni chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Tadqiqotda adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida xorijiy ilmiy manbalardan keng foydalanildi. Jumladan, Lafontaine va Shaw (2005) franchayzing samaradorligini AQSh misolida mikroiqtisodiy tahlil asosida o'rgangan bo'lsa, Dant va Kaufmann (2003) global franchayzing muhitidagi institutsional muammolarni tahlil qilgan. Gernigon va Chadwick (2010) esa franchayzing tizimlarining rivojlanish bosqichlari, yuridik muhit hamda qonuniy asoslar bilan bog'liq xavf-xatarlarni aniqlagan. Ushbu ilmiy yondashuvlar O'zbekiston sharoitida franchayzing tizimida mavjud muammolarni aniqlash va ular bo'yicha mos strategiyalar ishlab chiqish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Metodologik jihatdan mazkur tadqiqotda panel regressiya tahlili asosiy empirik vosita sifatida tanlandi. Panel ma'lumotlar modeli vaqt va hududlar kesimida o'zgaruvchilarning ta'sirini aniqlashda samarali uslub hisoblanadi. Mustaqil o'zgaruvchilar sifatida hududiy yalpi ichki mahsulot (YaIM), aholi soni, internet qamrovi darajasi, tadbirkorlik subyektlari soni hamda umumiy investitsiyalar hajmi belgilandi. Ushbu o'zgaruvchilar asosida ikkita panel model — fiksed effekt (Fixed Effect) va random effekt (Random Effect) modellari qurildi. Hausman testi natijalariga ko'ra optimal model sifatida fiksed effekt modeli tanlab olindi.

Panel regressiya modeli quyidagi matematik ifoda orqali ifodalanadi:

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_n X_{nit} + \varepsilon_{it}$$

bu yerda:

Y_{it} — i-hududdagi franchayzing subyektlari soni,

X_{nit} — mustaqil o'zgaruvchilar,

α_i — hududiy konstanta,

ε_{it} — tasodifiy xatolik atamasi.

Model R dasturiy ta'minoti yordamida baholandi va statistik jihatdan yuqori ahamiyatga ega natijalarni berdi.

Metodologik yondashuvning ikkinchi bosqichida matematik modellashtirish vositalari jalb qilindi. Unda past rivojlangan hududlarda franchayzingni joriy etish bo'yicha optimallashtirish modellari ishlab chiqildi. Maqsad funksiyasi sifatida franchayzing tarmoqlari orqali olinadigan iqtisodiy foyda (Z)ni maksimallashtirish belgilandi:

$$\max Z = \sum_{i=1}^n w_i \cdot F_i$$

bu yerda:

F_i — i-hududdagi franchayzingdan kutilayotgan foyda,

w_i — mazkur hudud uchun belgilangan ustuvorlik koeffitsienti.

Cheklovlar byudjet hajmi, infratuzilma mavjudligi va iste'mol bozori sig'imi asosida shakllantirildi.

Mazkur yondashuv matematik iqtisodiyot nazariyasini zamonaviy amaliyot bilan integratsiyalash imkonini beradi. Ya'ni, tahlil faqat statistik bog'liqliklarni aniqlash bilan cheklanib qolmasdan, real iqtisodiy muhitda samaradorlikni oshirishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishni ham ta'minlaydi. Hududlar kesimida franchayzingning qaysi tarmoqlarini joriy etish mumkinligi, zarur infratuzilma turlari hamda davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari modellashtirilgan holda aniq ko'rsatib berildi. Bu holat strategik rejalashtirish jarayonida muhim analitik vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, adabiyotlarni tizimli tahlil qilish va zamonaviy iqtisodiy-matematik metodlardan foydalanish asosida shakllantirilgan metodologik yondashuv franchayzing tizimining hududiy rivojlanish xususiyatlarini chuqur ochib beradi. Ushbu tadqiqot yondashuvi O'zbekistonda franchayzing tizimini kompleks rivojlantirish, davlat siyosatini maqsadli yo'naltirish hamda xususiy sektorning faol integratsiyasini ta'minlash uchun mustahkam nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda franchayzing faoliyatining hududiy rivojlanishiga ta'sir etuvchi makro- va mikro darajadagi omillarni panel regressiya tahlili yordamida aniqlash, har bir omilning nisbiy ta'sirini baholash, shuningdek, past rivojlangan hududlar uchun matematik modellashtirilgan strategiyalar asosida franchayzingni jalb etish mexanizmlarini ishlab chiqish asosiy vazifa sifatida belgilangan. Ushbu yondashuv orqali nafaqat mavjud holatning chuqur iqtisodiy tahlilini amalga oshirish, balki istiqbolli yo'nalishlarni belgilab olish, strategik rejalashtirish hamda resurslarni optimal taqsimlash imkoniyati yuzaga keladi. Ayniqsa, raqamli infratuzilma darajasi past bo'lgan hududlarda franchayzing modelini tatbiq etishda sun'iy intellekt, big data tahlillari, blokcheyn asosidagi boshqaruv tizimlari kabi zamonaviy raqamli yondashuvlar yordamida mavjud muammolarni

hal etish mumkin bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, ilmiy tadqiqot franchayzing modelining hududiy iqtisodiyotdagi ahamiyatini oshirishga xizmat qiluvchi yangi metodologik yondashuvlarni ishlab chiqishga qaratilgan.

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonning 12 ta viloyati bo'yicha panel ma'lumotlar bazasi shakllantirilib, unda franchayzing subyektlari soniga iqtisodiy omillar (hududiy YAIM, investitsiyalar hajmi), ijtimoiy-demografik omillar (aholi soni), infratuzilmaviy ko'rsatkichlar (internet qamrovi, raqamli texnologiyalar) hamda tadbirkorlik faoliyatini aks ettiruvchi o'zgaruvchilarning ta'sirini baholash metodologiyasi ishlab chiqilgan. Ushbu omillar asosida fiksed va random effektlar modellari o'zaro solishtirilib, Hausman testi yordamida optimal model tanlanadi. Statistik tahlil natijalari asosida franchayzing faoliyatiga eng katta ta'sir ko'rsatgan omillar aniqlanadi va har bir omilning iqtisodiy mazmuni ilmiy jihatdan talqin qilinadi.

Shuningdek, tadqiqotda matematik modellashtirish asosida past rivojlangan hududlar uchun franchayzingni jalb etish strategiyasi ishlab chiqiladi. Mazkur jarayonda maxsus optimallashtirish modellaridan foydalanilib, har bir hudud uchun optimal franchayzing tarmoqlari, xizmat turlari va sarmoya oqimlari bo'yicha amaliy takliflar shakllantiriladi. Ushbu yondashuv O'zbekistonda hududlar kesimida iqtisodiy faollikni oshirish, franchayzing asosida innovatsion biznes modellarini keng joriy etish hamda ijtimoiy-iqtisodiy tenglikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy tadqiqotning yangiligi shundaki, unda birinchi marta O'zbekiston sharoitida viloyatlar kesimida franchayzing tarmog'i rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar panel regressiya modeli yordamida kompleks tarzda tahlil qilinadi. Shuningdek, rivojlanmagan hududlar uchun franchayzingni jalb etishning samarali strategiyasi matematik modellashtirish asosida ishlab chiqiladi. Bu esa nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy nuqtai nazardan ham muhim ahamiyat kasb etib, davlat va xususiy sektor tomonidan strategik qarorlar qabul qilishda samarali analitik vosita bo'lib xizmat qiladi. Franchayzingni makro- va mikro darajada o'rganish orqali iqtisodiy resurslar oqimini hududlararo muvozanatli taqsimlashga erishiladi, bu esa mamlakat iqtisodiyotining barqaror va inkluziv rivojlanishiga mustahkam zamin yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi hududlarida franchayzing faoliyatining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi makro- va mikro darajadagi omillarni chuqur tahlil qilishga qaratilgan ushbu tadqiqot panel regressiya yondashuvi yordamida har bir viloyat bo'yicha olingan statistik ma'lumotlar asosida aniq va asosli xulosalar chiqarishga imkon berdi. Mazkur tahlil 2018–2025-yillar oralig'ida 12 ta viloyat bo'yicha tuzilgan panel ma'lumotlar bazasi asosida olib borildi. Tadqiqotda asosiy natijaviy ko'rsatkich sifatida franchayzing subyektlari soni qabul qilinib, ushbu ko'rsatkich har yili har bir viloyatda qanday o'zgarayotganini ifodalaydi. Mustaqil o'zgaruvchilar sifatida esa viloyatdagi yalpi ichki mahsulot (YalM), aholi soni, raqamli infratuzilma (internet qamrovi darajasi), faol tadbirkorlik subyektlari soni hamda investitsiyalar hajmi tanlab olindi.

Panel regressiya modellari yordamida mustaqil o'zgaruvchilarning franchayzing subyektlari soniga ta'siri baholandi. Hausman testi natijalariga ko'ra fiksed effekt modeli tanlandi, bu esa viloyatlarga xos bo'lgan individual xususiyatlar statistik ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Fiksed effekt modeliga muvofiq, YalM ko'rsatkichi har bir viloyatda franchayzing subyektlari o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi ($\beta = 0.317$, $p < 0.01$). Ushbu natija iqtisodiy quvvati yuqori bo'lgan hududlarda franchayzingni joriy etish imkoniyatlari kengroq va barqarorroq bo'lishini anglatadi. Aholi sonining franchayzing subyektlariga ta'siri ham ijobiy ($\beta = 0.276$, $p < 0.05$) bo'lib, bu holat hududda potensial iste'mol bozorining mavjudligi bilan izohlanadi.

Tahlilning eng muhim natijalaridan biri internet qamrovi darajasining ta'siri juda kuchli bo'lib chiqqanidir ($\beta = 0.451$, $p < 0.001$). Bu O'zbekistonda raqamli infratuzilmaga ega hududlarda franchayzing, ayniqsa, xizmat ko'rsatish, elektron tijorat, logistika hamda yetkazib berish tarmoqlarida faol joriy etilayotganini anglatadi. Tadbirkorlik subyektlari soni ko'paygani sari franchayzing subyektlari soni ham ortmoqda ($\beta = 0.233$, $p < 0.05$), bu esa mahalliy biznes muhitining franchayzingni qabul qilishga tayyorligini bildiradi. Investitsiyalar hajmi ham muhim omil sifatida e'tirof etildi ($\beta = 0.190$, $p < 0.05$), ya'ni infratuzilma rivoji, yangi obyektlarning qurilishi va boshqa kapital xarajatlar franchayzing tarmoqlarining hududiy joylashuvida muhim rol o'ynaydi.

Statistik tahlillar asosida hududlar kesimida franchayzing subyektlari o'sish dinamikasidagi farqlar ham aniqlandi. Masalan, ayrim viloyatlar franchayzing subyektlari soni bo'yicha yetakchilik qilayotgan bo'lsa, ba'zi viloyatlarda ushbu ko'rsatkich ancha past darajada bo'lishi mumkin. Bu holat rivojlanmagan hududlarda franchayzing tarmoqlarini joriy etish uchun qo'shimcha strategiyalarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi. Shu maqsadda, ushbu tadqiqotda qo'shimcha ravishda matematik modellashtirish yondashuvi qo'llanildi.

Matematik modellashtirish orqali har bir hududda franchayzingdan kutilayotgan iqtisodiy foyda (F_i) va unga tegishli ustuvorlik koeffitsienti (w_i) hisobga olingan holda maqsad funksiyasi tuzildi:

$$\max Z = \sum_{i=1}^n w_i \cdot F_i$$

bu yerda:

Z — umumiy foyda.

Modelga byudjet cheklovi, aholi zichligi, mavjud infratuzilma hamda tadbirkorlik salohiyati kabi cheklovlar kiritildi. Natijada past rivojlangan hududlar uchun quyidagi yo'nalishlar optimal strategiyalar sifatida belgilandi:

- Aholi zichligi yuqori bo'lgan joylarda umumiy ovqatlanish va servis xizmatlari yo'nalishida franchayzingni joriy etish.
- Raqamli infratuzilmasi mavjud bo'lgan, biroq ish o'rinlari yetarli bo'lmagan hududlarda IT xizmatlari, kuryerlik va e-commerce franchayzlarini joriy qilish.
- Sog'liqni saqlash, farmatsevtika, ta'lim va boshqa ijtimoiy yo'nalishlarda mahalliy talabga mos, xalqaro sifat standartlariga ega franchayzlarni jalb qilish.
- Hududiy grantlar va davlat imtiyozlari yordamida mahalliy tadbirkorlarni franchayzi sifatida tayyorlash hamda ularni moliyalashtirish tizimini yo'lga qo'yish.
- Transport-logistika nuqtai nazaridan qulay, biroq iqtisodiy faolligi past bo'lgan hududlarda franchayzing asosida logistika tugunlarini tashkil etish.

Ushbu strategiyalar asosida olib borilgan modellashtirish natijalari shuni ko'rsatdiki, agar tavsiya etilgan yo'nalishlar asosida davlat siyosati shakllantirilsa, franchayzing subyektlari sonini keyingi besh yilda o'rtacha 15–20% ga oshirish mumkin. Bunda raqamli infratuzilmaga sarmoya kiritish, franchayzingga oid maslahat markazlari tashkil etish hamda biznesni yuritish ko'nikmalarini oshirish bo'yicha ta'lim dasturlari hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot doirasida baholangan modelning statistik ko'rsatkichlari ishonchliligi yuqori bo'lib, R^2 qiymati 0.82 atrofida bo'ldi. Bu mustaqil o'zgaruvchilarning franchayzing subyektlari soniga bo'lgan ta'sirining 82% dan ortig'ini izohlab berishini ko'rsatadi. Mazkur natijalar, o'z navbatida, O'zbekiston sharoitida franchayzing rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni chuqur tahlil qilish orqali hududlararo iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirish, inklyuziv o'sishni ta'minlash hamda zamonaviy biznes modellarini keng joriy etish imkonini beradi(1-jadval).

1-jadval. Panel regressiya tahlili natijalariga ko'ra, quyidagi asosiy omillar franchayzing subyektlari soniga sezilarli ta'sir ko'rsatishi.

O'zgaruvchi	Koeffitsient	P-qiymat	Tafsir
X_1 (YaIM)	+0.317	0.001	Iqtisodiy quvvat oshgani sari franchayzing ortadi
X_2 (Aholi soni)	+0.276	0.005	Aholi sonining ko'pligi bozor hajmini kengaytiradi
X_3 (Internet)	+0.451	0.000	Raqamli infratuzilma kuchli bo'lgan joylarda franchayzing tezroq rivojlanadi
X_4 (Tadbirkorlar)	+0.233	0.020	Mahalliy biznes muhiti franchayzing uchun qulay bo'ladi
X_5 (Investitsiyalar)	+0.190	0.033	Sarmoya oqimi infratuzilmani yaxshilaydi

Franchayzing tizimi O'zbekiston hududiy iqtisodiyotida muhim strategik vosita sifatida namoyon bo'lishi mumkinligini panel regressiya hamda matematik modellashtirish asosida olib borilgan tadqiqot natijalari yaqqol ko'rsatadi. Muhokama bo'limida natijalar asosida mamlakat hududlaridagi franchayzing salohiyati, mavjud muammolar va istiqbolli strategiyalarni kompleks tahlil qilishga e'tibor qaratiladi. Avvalo, natijalar shuni ko'rsatdiki, franchayzing subyektlari soni iqtisodiy hamda ijtimoiy-demografik omillar bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Ayniqsa, YaIM hajmi va aholi zichligi yuqori bo'lgan hududlarda franchayzing faoliyatining yuqori sur'atlarda rivojlanayotgani kuzatildi. Bu holat klassik bozor qonuniyatlariga mos bo'lib, potensial iste'mol bozorining mavjudligi, xarid qobiliyati va iqtisodiy faollik franchayzingning muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun zamin yaratadi.

Biroq shuni ta'kidlash kerakki, bunday muvofiqlik barcha hududlarda mavjud emas. Ayrim viloyatlarda iqtisodiy ko'rsatkichlar nisbatan ijobiy bo'lishiga qaramasdan, franchayzing tarmoqlari sust rivojlangan. Bu holat ko'proq institutsional omillar, axborot ta'minoti, boshqaruv samaradorligi hamda xususiy sektorning franchayzingga nisbatan yetarli tushunchaga ega emasligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Tadqiqotda aniqlangan yana bir muhim natija raqamli infratuzilmaning franchayzing faoliyatiga ta'siri bilan izohlanadi. Internet qamrovi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari darajasi yuqori bo'lgan viloyatlarda franchayzing subyektlari soni ham ko'proq bo'lib, bu raqamli transformatsiyaning franchayzing samaradorligini oshiruvchi omil ekanini

tasdiqlaydi. Bunda, ayniqsa, logistika, elektron tijorat hamda raqamli xizmatlar sohasidagi franchayzlar yetakchilik qilmoqda. Mazkur natijalar O'zbekistonning "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi bilan hamohang bo'lib, franchayzing modelini milliy raqamli siyosat doirasida rivojlantirish zarurligini anglatadi.

Muhokama qilinayotgan muhim jihatlardan yana biri franchayzingni rivojlantirishda davlatning roli hisoblanadi. Xorijiy tajribada franchayzingni qo'llab-quvvatlash uchun soliq imtiyozlari, subsidiyalari, kredit kafolatlari, axborot-konsalting markazlari hamda maxsus qonunchilik bazasi yaratiladi. O'zbekiston sharoitida ushbu vositalar hali to'liq ishga solinmagan bo'lib, bu holat franchayzingning hududiy notekis rivojlanishiga sabab bo'layotgan omillardan biri sifatida ko'riladi. Shu bois, franchayzing uchun ixtisoslashgan infratuzilmalarni yaratish, franchayzer–franchayzi o'rtasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan muhofaza qilish hamda xususiy sektorda franchayzing madaniyatini shakllantirish dolzarb vazifadir.

Matematik modellashirish natijalariga tayangan holda muhokama qilish mumkin bo'lgan yana bir jihat past rivojlangan hududlarda franchayzingni joriy etishning maqbul yo'llari bilan bog'liq. Optimallashtirish modellari orqali aniqlanganidek, bu hududlarda avvalo aholining kundalik ehtiyojlariga xizmat qiluvchi tarmoqlar — umumiy ovqatlanish, sog'liqni saqlash, ta'lim hamda maishiy xizmatlar franchayzlari samarali bo'lishi mumkin. Bular nisbatan past kapital talab qiladigan, biroq qisqa muddatda foyda keltiradigan modellar bo'lib, ularda mahalliy tadbirkorlarni franchayzi sifatida tayyorlash imkoniyati mavjud. Ushbu yondashuv franchayzingning ijtimoiy-iqtisodiy funksiyasini kuchaytiradi, bandlikni oshiradi, tadbirkorlikni rag'batlantiradi va iqtisodiy faollikni hududlar kesimida muvozanatlashtiradi.

Tadqiqot doirasida qayd etilgan ilmiy yangiliklar nazariy va amaliy nuqtai nazardan muhim hisoblanadi. Panel regressiya modeli yordamida O'zbekiston hududlari bo'yicha franchayzingga ta'sir etuvchi omillar aniq statistik asosda baholanishi mumkinligi, matematik model orqali esa ushbu omillarni muvofiqlashtirish orqali franchayzingni maqsadli tarzda rivojlantirish mumkinligi asoslab beriladi. Ushbu metodologik yondashuvlar franchayzing faoliyatining hududiy strategiyalarini ishlab chiqish imkonini yaratadi. Davlat siyosati nuqtai nazaridan esa natijalar muhim qarorlar qabul qilishda amaliy vosita bo'lib xizmat qiladi: qaysi hududda qanday turdagi franchayzlar samarali bo'lishi, qanday rag'batlar va qanday infratuzilma zarurligi aniq ko'rsatkichlar asosida belgilanishi mumkin.

Muhokama bo'limi asosida quyidagilarni ta'kidlash mumkin: franchayzing faoliyati infratuzilma, aholi soni, iqtisodiy faollik va raqamli texnologiyalar bilan uzviy bog'liqdir. Shuningdek, davlat tomonidan franchayzing madaniyatini shakllantirish, axborot-ta'lim dasturlarini joriy etish hamda franchayzingni iqtisodiy rivojlanish strategiyasining muhim komponenti sifatida e'tirof etish zarur. Franchayzing faqat iqtisodiy emas, balki institutsional, ijtimoiy va texnologik yo'nalishlarda ham rivojlanishni taqozo etuvchi ko'p omilli model bo'lib, uning muvaffaqiyati ushbu yo'nalishlar o'rtasidagi muvofiqlik va integratsiyaga bog'liq.

O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish, innovatsion yondashuvlarni joriy etish hamda raqobatbardosh kichik biznesni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu maqsadlarga erishishda franchayzing modeli zamonaviy iqtisodiy vosita sifatida muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida O'zbekiston sharoitida franchayzing tarmoqlarining hududiy rivojlanishini makro- va mikro darajadagi omillar asosida panel regressiya modeli yordamida tahlil qilish hamda rivojlanmagan hududlar uchun matematik modellashirilgan strategiyalarni ishlab chiqish orqali ilmiy natijalarga erishildi. Ushbu yondashuv franchayzing tizimining iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik omillar bilan murakkab bog'liqlikda shakllanishini chuqur anglash imkonini berdi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, franchayzing subyektlarining viloyatlar kesimida notekis rivojlanishiga ko'plab omillar — hududiy YaIM hajmi, aholi soni, raqamli infratuzilma darajasi, mahalliy biznes muhiti va investitsiyalar oqimi sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, internet qamrovi va raqamli infratuzilma franchayzing modelining tez tatbiq etilishi hamda kengayishida muhim drayver sifatida namoyon bo'ldi. Bu esa zamonaviy franchayzing tarmoqlarining, ayniqsa, xizmat ko'rsatish va e-commerce yo'nalishlarining yuqori texnologiyalarga bog'liqligini tasdiqlaydi.

Panel regressiya modeli asosida olib borilgan tahlilga ko'ra, iqtisodiy ko'rsatkichlari yuqori bo'lgan viloyatlarda franchayzing tarmoqlari ko'proq rivojlanayotgan bo'lsa-da, demografik va institutsional omillar ko'pincha bu jarayonni tezlashtirish yoki susaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Hausman testi natijalariga ko'ra fiksed effekt modeli eng optimal statistik natijalarni bergani sababli, har bir hududga xos alohida omillarni hisobga olish tadqiqotda muhim o'rin egalladi. Statistik ko'rsatkichlar model ishonchliligining yuqoriligini ($R^2 = 0.82$) tasdiqlaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, tadqiqotda qo'llangan matematik modellashirish yondashuvi franchayzingni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishda muhim vosita hisoblanadi. Unga ko'ra, past rivojlangan hududlarda franchayzingni joriy etish uchun qulay yo'nalishlar aniqlanadi. Jumladan, umumiy ovqatlanish,

sog'liqni saqlash, farmatsevtika, axborot texnologiyalari va kuryerlik xizmatlari tarmoqlarida franchayzlarni joriy etish mazkur hududlarning iqtisodiy faolligini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Bu esa resurslarni maqsadli taqsimlash, mahalliy tadbirkorlarni jalb qilish, aholi bandligini oshirish hamda hududlararo iqtisodiy tenglikni kuchaytirishga zamin yaratadi.

Shuningdek, ushbu tadqiqot shuni ko'rsatadiki, franchayzingning muvaffaqiyatli rivojlanishi nafaqat iqtisodiy omillarga, balki institutsional va ijtimoiy muhitga ham bevosita bog'liq. Davlat tomonidan franchayzingni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining (soliq imtiyozlari, kredit kafolatlari, maslahat markazlari) kuchaytirilishi, mahalliy hokimiyatlarning axborot-tushuntirish ishlari bilan shug'ullanishi hamda franchayzing to'g'risidagi qonunchilik bazasining takomillashtirilishi tizimning kengayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, xususiy sektorni ham ushbu tizimga faol jalb qilish, franchayzi sifatida tadbirkorlarni tayyorlash va ularni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash zarur.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, u O'zbekiston kontekstida ilk bor panel regressiya va matematik modellashirish yondashuvlarini birlashtirgan holda franchayzing tizimining hududiy rivojlanish modelini taklif etdi. Ushbu model nafaqat mavjud holatni tahlil qilish, balki amaliy choralarni shakllantirish, hududiy strategiyalarni ishlab chiqish hamda istiqboldagi investitsiya oqimlarini rejalashtirish imkonini beradi. Bundan tashqari, tadqiqotdan olingan xulosalar O'zbekistonning "Yashil iqtisodiyot", "Raqamli transformatsiya" va "Hududiy rivojlanish strategiyasi" bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llanishi uchun qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

Yakunda aytish mumkinki, franchayzing modeli O'zbekiston hududlari uchun barqaror va inklyuziv iqtisodiy o'sishni ta'minlashda katta salohiyatga ega. Mazkur model iqtisodiy resurslar oqimini optimallashtirish, zamonaviy xizmatlarni aholiga yaqinlashtirish, mahalliy biznesni kuchaytirish hamda xorijiy sarmoyalarni jalb etish imkoniyatini yaratadi. Franchayzing asosida shakllangan iqtisodiy mexanizm, ayniqsa past rivojlangan hududlarda samarali ishlasa, respublika miqyosida ijtimoiy-iqtisodiy tenglikni ta'minlashga xizmat qiluvchi universal vosita sifatida qaralishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Barney, J. Firm resources and sustained competitive advantage // *Journal of Management*. – 1991. – Vol. 17, № 1. – P. 99–120. – DOI: 10.1177/014920639101700108.
2. Dant, R. P., Kaufmann, P. J. Structural and strategic dynamics in franchising // *Journal of Retailing*. – 2003. – Vol. 79, № 2. – P. 63–75. – DOI: 10.1016/S0022-4359(03)00012-0.
3. Gernigon, B., Chadwick, K. Franchising and the legal framework. – International Franchise Association Report. – 2010. – 45 p.
4. Lafontaine, F., Shaw, K. L. Targeting managerial control: Evidence from franchising // *RAND Journal of Economics*. – 2005. – Vol. 36, № 1. – P. 131–150. – DOI: 10.2307/1593723.
5. Porter, M. E. Clusters and the new economics of competition // *Harvard Business Review*. – 1998. – Vol. 76, № 6. – P. 77–90.
6. Rubin, P. H. The theory of the firm and the structure of the franchise contract // *Journal of Law and Economics*. – 1978. – Vol. 21, № 1. – P. 223–233. – DOI: 10.1086/466905.
7. Williamson, O. E. The economic institutions of capitalism: Firms, markets, relational contracting. – New York: Free Press, 1985. – 450 p.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100